

**MEHNAT FAOLIYATI JARAYONIDA BOLALARNI AQLIY
TARBIYALASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

**ОСОБЕННОСТИ ПСИХИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В
ПРОЦЕССЕ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

**FEATURES OF MENTAL EDUCATION OF CHILDREN IN THE COURSE
OF WORK**

**JDPI kata o'qituvchisi G.Xamidova.
Talaba Sh.Asrorova**

Annotatsiya: Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni aqliy tarbiyalash bolalarning faol fikrlash faoliyatini rivojlantirishga kattalarning malum maqsad bilan tasir etishidir U bolalarga tevarak atrofdagi olam haqida bilimlar berishni, ularni sestemalashtirishni, bolalarda bilishga qiziqish uyg'otishni aqliy malaka va ko'nikmalarni tarkib toptirishni, bilish qobiliyatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Аннотация: Умственное воспитание детей дошкольного возраста-это участие взрослых в развитии активной мыслительной деятельности детей с определенной целью она включает в себя передачу детям знаний об окружающем мире, их систематизацию, стимулирование познавательного интереса у детей, формирование умственных навыков и умений, развитие познавательных способностей.

Abstract: Mental education of preschool children is the participation of adults in the development of active mental activity of children for a specific purpose, it includes the transfer of knowledge about the world to children, their systematization, stimulation of cognitive interest in children, the formation of mental skills and abilities, the development of cognitive abilities

Kalit so'zlar: taxminiy rejalashtirib, ta'lim yoshi, mehnat va o'yin o'zaro bog'liq, aqliy qobiliyat.

Ключевые слова: примерное планирование, возраст обучения, труд и игра взаимосвязаны, умственные способности.

Keywords: approximate planning, age of learning, work and play are interrelated, mental abilities.

Respublikamiz mustaqillikka erishgach ijtimoiy hayotimizning har bir sohasida bo'layotgan o'zgarishlar natijasida ta'lim tizimida ham yangiliklar isloh qilinmoqda, ta'lim tarbiyaning maqsad va vazifalari mazmuni yangilanmoqda. Pedagogika tadqiqotlarning ko'lami kengaytirildi, milliy pedagogika, meros chuqur o'rganilib, shaxsga ta'lim berish va uni tarbiyalash borasidagi jahon tajribalari yutuqlaridan milliy xususiyatlarga va iqlim sharoitga tayangan holda foydalanish borasidagi izlanishlar yuzaga keldi. Ayniqsa, ta'lim tizimini birinchi bosqichi bo'lgan maktabgacha tarbiya tizimini ham tubdan qayta qurish dolzarb muammo bo'lib hisoblanadi.

Darhaqiqat Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev takidlaganlaridek bugungi kunda farzandlarimizning ta'lim - tarbiyasi orqali Vatanimizning kelajagini ko'rib olishimiz mumkin. Tarbiya shakllari orasida bolani mehnat tarbiyasi ham juda muhim o'rin tutadi.

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni aqliy tarbiyalashning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Bolalarda tabiat va jamiyat to'g'risidagi bilimlar sistemasini, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish.
2. Bilishga doir ruhiy jarayonlarni rivojlantirish; sezgi, idrok, xotira, xayol, tafakkur, nutq.
3. Bilishga qiziqish va aqliy qobiliyatlarni, aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish.
4. Aqliy malaka va ko'nikmalarni rivojlantirish.

Maktabgacha tarbiya yoshi davrida bola har kuni o'zi uchun notanish bo'lgan narsa va hodisalarga duch keladi. L.N.Tolestoy maktabgacha tarbiya yoshi haqida shunday deb yozadi: "Men hozirda o'zimda bor bo'lgan hamma narsani o'sha yoshlik chog'imda egallab olganmanki, egallaganda ham sho'unchalik ko'p, shunda egallab olganmanki, egallaganda ham shunchalik ko'p, shunda egallab

olganmanki, egallagan narsamning yuzdan birini ham egallaganim yo'q. Besh yoshli boladan mengacha atigi bir qadam. Yangi tug'ilgan chaqaloqdan besh yoshli bolagacha esa masofa juda uzoq".

Mehnatda natijaga erishishda mehnat malakalarini shakllantirishda pedagogning va bolalar o'rtoqlarining baxosi va o'ziga o'zi baxo berish katta ahamiyatga ega . Bolalar yasagan buyumlar o'yin va mashg'ulotda qo'llanilsa ular o'zlari yasagan buyumlar yanada sifatli bo'lishiga intiladilar Maktabgacha yoshi davrida bolalarning yoshi ulg'ayishi bilan mehnat sabablari ham o'zgarib boradi . Z. Neverovich , E.Obrasovlarning olib brogan ilmiy izlanishlari natijasida shuni ko'rsatdiki bolalarni kattalar mehnati bilan tanishtirish orqali ular kattalarda mehnatning ijtimoiy sababini ancha erta o'zlashtirib olar ekanlar.

I.Loginovanning olib borgan ilmiy tadqiqot ishlarida takidlashicha bolalarga mehnat tarbiyasi berish uchun ular mehnat va mehnat malakalari to'g'risidagi bilimlar sistemasini o'zlashtirib olishlari kerak ekan;

1. Mehnat maqsad qo'yish va uning natijasini belgilab olishdan boshlanadi maqsad- mehnat tasviri.

2. Mehnat qilishdan ko'zlangan maqsad bo'yicha kerakli materiallarni tanlab olish.

3. Materialni ishlash uchun kerakli asboblarni tanlab olish .

4. Natijaga erishish uchun mehnat xarakatlarini bajarish.

Aql keng manoda sezish va idrok etishdan boshlab to tafakkur va xayolni o'z ichiga oladigan bilish jarayonlari yig'indisidir.

Aqliy faoliyat diqqatning xar doim malum maqsadga qaratilgan bo'lishini talab etadi . Kishining aqli uning asosiy faoliyatida uning erishgan muvaffaqiyati xususiyati bilan belgilanadi .

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni aqliy tarbiyalash bolalarning faol fikrlash faoliyatini rivojlantirishga kattalarning malum maqsad bilan tasir etishidir U bolalarga tevarak atrofdagi olam haqida bilimlar berishni, ularni sestemalashtirishni, bolalarda bilishga qiziqish uyg'otishni aqliy malaka va

ko'nikmalarni tarkib toptirishni, bilish qobiliyatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Bolalarni maktabga tayyorlash aqliy tarbiyaning roli ayniqsa kattadir . Bilimlar zaxirasini egallash , aqliy faollikni va mustaqillikni rivojlantirish , aqliy malaka va ko'nikmalarni tarkib toptirish maktabda muvaffaqiyatli o'qishva bo'lg'usi mehnat faoliyatiga tayyorlanishning muxim shartidir .

Bolalarning 6 yoshdan boshlab maktabda o'qishga o'tishi munosabati bilan ularni maktab talimiga tayyorlash uchun aqliy rivojlanishi yetarli darajada bo'lishini taminlash tarbiyachilarning javobgarligini yanada oshiradi . Aqliy kamolot – bu yoshning o'sib , tajribaning boyib borishi munosabati bilan tarbiyaviy ishlar tasirida bolaning aqliy faoliyati ro'y beradigan miqdor va sifat o'zgarishlarining majmuasidir. Maktabgacha tarbiya yoshida bilim tez suratlar bilan boyib boradi, nutq shakllanadi, bola eng oddiy aqliy faoliyat usullarini egallab boradi. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishini ta'minlash ularning kelajakdagi butun faoliyati uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Bola ijtimoiy muxit tasirida aqliy tomondan jivojlanib boradi. Tevarak atrofdagi kishilar bilan muomila qilish jarayonida u tilni va u bilan birga tarkib topgan tushunchalar sistemasini o'zlashtiradi . Natijada maktabgacha tarbiya yoshidayoq bola tilni shunchalik egallab oladiki , undan muomila vositasi sifatida erkin foydalana oladigan bo'lib qoladi.

Aqliy rivojlanish fikrning kengligiga voqealarning har xil bog'lanishlarda , munosabatlarda ko'ra bilish umumlashtirish qobiliyatida namoyon bo'ladi .

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishi faoliyati jarayonida dastlabki muomilada bo'lish narslar bilan bajariladigan faoliyat natijasida keyin esa o'quv ,mehnat samarali faoliyatlar jarayonida amalga oshirib boriladi. Bolalarning aqliy rivojlanishiga talim va tarbiya samaraliroq tasir etadi xozirgi zamon pedagogika fani bilimlar sistemasini o'zgartirib olish ularni jamg'arish ijoboy tafakkurni rivojlantirish xamda yangi bilimlar xosil qilish uchun zarur bo'lgan bilim faoliyati usullarini egallab olishni aqliy rivojlanishning asosiy ko'rsatgichlari deb xisoblaydi.

Olimlar aqliy rivojlanish va aqliy tarbiyaga oid ko'gina masalalarni tadqiq etmoqdalarki , bu maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar aqliy tarbiyasibni asosi bo'lgan sensor tarbiyaning mazmun va metodini ishlab chiqish uchun zarurdir; bolalarni ko'rgazmali- xarakatli , ko'rgazmali- obrazli va tushunchali – mantiqiy tafakkurini shakllantirish tadqiq etilmoqda , ularning bilish qobiliyatlarini shakllantirishning o'ziga xos tomonlarini aniqlamoqda .

Bolalarning bilimlarini egallab olishlari , ularning aqliy faolligini rivojlantirish mustaqillik aqliy malaka va ko'nikmalarni egallab olishlari ularning maktabda muvaffaqiyatli o'qishi va bo'lajak mehnat faoliyatiga tayyorlanishida manba bo'lib xizmat qiladi .

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni aqliy tarbiyalashning asosiy vazifalari qo'yidagilardan iborat ;

1. Bolalarda tabiat va jamiyat to'g'risidagi bilimlar sestemasini ilmiy dunyoqarashni sharllantirish .
2. Bilishga doir ruxiy jarayonlarni rivojlantirish; sezgi, idrok , xotira , xayol , tafakkur nutq.
3. Bilishga qiziqish va aqliy qobiliyatlarni , aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish.
4. Aqliy malaka va ko'nikmalarni rivojlantirish.

Bolalarda mehnat tarbiyasini tashkil etish orqali alqiy qobiliyatlarni shakllanganlik holatini aniqlash maqsadida tajriba ishlarini olib brogan. Tajriba davomida aniqlangan natijalardan quyidagicha xulosa qilish mumkin.

1. Mashg'ulotlarda bolalar mehnatini tashkil etish orqali ularda ijodkorlik tashabbuskorlik yaratuvchanlik kabi qobiliyatlarni shakllantirish mehnatga qiziqishini tarbiyalash mumkin.
2. Mashg'ulotlar mehnat tarbiyasi orqali olib borilganda bolalarda ijodkorlik tarkib topadi, ularda o'ziga ishonch ishiga qiziqish uyg'onadi.

3. Mashg'ulotlarga bolalar anglab yetadigan yo'nalishlarni tanlash ular o'ylagan fikrlarni, g'oyalarni tezroq amalga oshirishga ishtiyoq uyg'otadigan usullarni qo'llash juda muhim.

4. Mehnatga oid mashg'ulotlarda muntazam bilim va malakalar uzluksiz mehnat ko'nikmasi o'quv mahorati yaxshi shakllanib boradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki mehnat tarbiyasini tashkil etish orqali bolalarda aqliy tarbiyalashda zarur shart-sharoitlar yaratilishi ularda zarur ko'nikma va aqliy qobiliyatlarning yuksak darajada rivojlanishiga sabab bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. . Mirziyoyev Sh.M. “Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz” mavzusidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutqi. – T.: “O‘zbekiston”, 2016..
2. Mirziyoyev Sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruzasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2017.
3. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak.– T.: “O‘zbekiston”. – 2017.
4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017.
5. Mirziyoyevning Sh.M. “2017-2021-yillarda maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. T.: -2016y. 29-dekabr.
6. I.A.Karimov „Yuksak manaviyat yengilmas kuch « Toshkent 2008
7. Sh.Shodmonova, «Maktabgacha ta‘lim pedagogikasi» Toshkent 2003
8. Yusupova G. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi . Toshkent O‘qituvchi 1993
9. N.Djamilova, O.Hasanboyeva Pedagogika o‘qitish metodikasi T., “Fan” 2007 y.
- 10.J.Hasanboyev va boshq. Pedagogika. T., “Fan” 2006 y.
- 11.Mavlonova R. va boshq. Pedagogika. —T.: o`qituvchi, 2001.
- 12.Nishonova S. Komil inson tarbiyasi. – T,: Istiglol, 2004.
- 13.Zufarova M.Ye. Umumiy psixologiya. Toshkent, 2010yil.

14. Ibragimov X.I., Yo'ldoshev U.A., Bobomirzayev X. Pedagogik psixologiya (O'quv qo'llanma). Toshkent, 2007 yil.
15. Karimova V. Psixologiya . Toshkent, 2002- yil.
16. Nishonova Z., Alimova G. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi. T., 2006y.
17. Nurmatova M.SH., Hasanova Sh.T. "Rasm buyum yasash va bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi". "Sho'lpon". T.: 2010yil.
18. Otavaliyeva O'. Bolalar psixologiyasi. (O'quv qo'llanma).1-2qism. Samarqand, 2003yil.
19. WWW.pedagog.uz
20. WWW.TDPU.uz
27. ZiyoNET.www.@mail.ru

